

szű gyalogtúrák, amelyek során az ifjú FODOR FERENC a hazai tájak bensőséges megismerésére törekedve geográfussá érett. A feljegyzésekből kirajzolódik családalapításának és pedagógusi pályakezdésének nehéz körülményei, valamint szakmai kapcsolatainak és tevékenységi körének fokozatos bővülése. A két világháború közötti időszakban az önéletírás évenkénti adatokat közöl a Fodor-család jövedelméről is, amely az egyetemi tanári fizetést kiegészítő helyettesítési és vizsgadíjakkal, valamint a könyvek, cikkek és előadások tiszteletdíjával együtt a korabeli „kétszáz pengő fix” többszörösére rúgott, s fedezte a tekintélyes méretű Ábel Jenő utcai villa költségeit. E rövid időszaktól eltekintve azonban a feljegyzések zöme olyan küzdelmes életútról tanúskodik, amelyben a történelmi sorscsapások következményeit családi tragédiák és egészségi gondok, szakmai téren pedig méltatlan támadások és mellőzések súlyosbították. De tanúbizonyság az írás arról is, hogy FODOR mély hazaszeretete, hite, erkölcsi tisztessége és alkotó kedve a legnyomorúságosabb körülmények között, az országra nehezedő kommunista diktatúra fojtogató légkörében is töretlen maradt.

1941 és 1950 között Fodor több ízben nekifogott, hogy életének előbbi, lakonikusan tömör krónikáját elmélyült, memoár-jellegű írássá bővítsse. Az így létrejött őszinte és önkritikus „Élettörténet” – amelyet feltehetően családjának, leszármazottainak szánt – sajnos 1924-gyel megszakad, ám így is sok érdekes, megkapóan eleven részletet tartalmaz. A szerző szociográfusi gonddal állítja elének gyermekkorának elsüllyedt világát, Körös-menti szülőfalujának, Tenkének 19. század végi társadalmát, majd a túlnyomóan románlakta kisváros, Karánsebes magyar értelmiségének életét. A személyesen megélt történelem tragikus, „alulnézetből” készült tablója rajzolódk ki abból a fejezetből, amely a világháborús összeomlás után teljes káoszba süllyedt

és idegen megszállás alá került ország állapotait írja le. A csonka műben tárgyalt utolsó évek anyagából a magyar cserkészmozgalom kezdetéhez, első külföldi táborozásaihoz fűződő élmények a legérdekesebbek. Fodor 1922 nyarán, vezető cserkészként jutott el Angliába, amely mély benyomást tett rá. Erről így ír: „Itt nyílt számomra először kilátás a nyugat-európai élet felé. Amit láttam, ott megéltem, egész életemen át mély sóvárgással vonzott ilyen életre, kiszakadni a mi koldus-kicsiségünkől, de.../ha még alkalmam nyílt volna is erre, mint ahogy sokszor nyílt, annyira mélyen volt minden gyökerezve a magyar földben és életben, hogy nem tudhattam volna talajt változtatni.”

A kötetnek a szerkesztők – GYÓRI RÓBERT és STEVEN JOBBITT – által jegyzett, angol fordításban is közölt kitűnő bevezető tanulmánya részletesen bemutatja és értékeli Fodor Ferenc pályafutását, valamint vázolja az önéletrajzi írások keletkezésének körülményeit. Az irodalomjegyzék felsorolja a szerzők által felhasznált eredeti dokumentumokat, kéziratokat és levéltári forrásokat, melyeknek feltárása jelentős részben a kanadai történész JOBBITT éveken át folytatott kutatásainak köszönhető. A több szempontból is forrás-értékű Fodor-életrajzok szövege mellett igen figyelemreméltó a kötetnek a családi fényképalbumból származó, értő szemmel válogatott gazdag fénykép-anyaga. Kár, hogy a kis méret és a szegényes nyomdatechnika sokat levon a képek esztétikai értékéből, amely igazán csak a mű elektronikus változatában érvényesül.

FODOR FERENC munkásságának egyik fontos színtere az Eötvös Collegium volt, ahol ő indította el és vezette 1923-tól 1939-ig a kiemelkedő színvonalú földrajzi képzést. A Collegium honlapjáról is letölthető önéletírás-kötet közreadása méltó főhajtás az egykori tudós tanár emléke előtt.

PROBÁLD FERENC

SZILÁGYI F.–PÉNZES J. (szerk.):

Roma népesség Magyarország északkeleti határtérségében

Partium Kiadó, Nagyvárad, 2016, 258 p.

A hazai és a környező országok cigányságának – demográfiai, szociológiai, oktatáspolitikai és egyéb megközelítést egyaránt tartalmazó –, határon átvívelő kooperációban megvalósuló felmérése a kárpát-medencei romákat kutató szakmai körök számára reményt keltő kezdeményezés. 2010-től indulóan erre tett kísérle-

tet a Debreceni Egyetem, illetve a Nagyváradai Partium Egyetem. Az eredményekkel itthon már jó néhány fórumon találkozhattunk, ugyanakkor a közös munka összefoglaló feldolgozása csak 2016-ban indult el. Ennek fontos szeleteit ismerhetjük meg a Partium Kiadó által nemrég megjelentetett kötetből, amely hét, a ro-

ma társadalmat fókuszába helyező tanulmányt hazai berkekbe nem sok információnk van.

A sort PÉNZES JÁNOS munkája nyitja. A szerző a Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszékén az elmúlt öt-hat évben folytatott célirányos kutatásainak eredményéből nyújt ízelítőt. A módszer – Magyarország összes települési, illetve roma nemzetiségi önkormányzatának telefonos megkeresése –, több mint figyelemre méltó. Óriási munka, így természetesen tűnik, hogy e tanulmánykötetben egyelőre még csak Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye eredményei kaptak helyet. A további megyei és települési adatok feldolgozása még jelenleg is tart. Az alkalmazott kutatási technika hatékonyságát nem csupán az biztosítja, hogy hazánk minden települése bekerült a mintába, hanem a megkérdezettekkel kialakított személyes kontaktus révén joggal feltételezhetjük a telefonos megkeresés válaszadói hajlandóságra kifejtett előnyös hatásait. További adalékot nyújt, hogy a roma nemzetiségi önkormányzatok leinformálásával megnőtt a kapott adatok ellenőrizhetőségének lehetősége, s a kétféle (települési és nemzetiségi) adatbázis eltérései eddig feltáratlan részletekre világíthatnak rá.

A folytatásban SZILÁGYI FERENC partiumi, ezen belül a bihari és a szatmári cigányságról szóló tanulmányát olvashatjuk. Mindenképpen pozitívumként értékelhetjük a szerző azon törekvését, hogy a magyarországi célközönség felismerje: a keleti határaink belső oldalán egyre határozottabban formálódó roma településterület folytonossága a romániai oldalon sem szakad meg, s az erdélyi Bihar és Szatmár megyékben is számottevő roma népesség él. A tanulmány viszont sajnálatos módon nélkülözi a saját kutatási eredményeket, csupán az elmúlt 120 év népszámlálásainak kivonatát közli. Ezt viszont talán túlzott részletességgel, hiszen a térképek és a táblázatok önmagukban is megállnák a helyüket, a szöveges részek nagy hányada így feleslegesnek tűnik. A tanulmány ugyan rávilágít arra, hogy az észak-partiumi térségben számos (és egyre több) településen élnek cigányok, de a rendkívül hosszú leíró részek helyett talán célszerűbb lett volna a területi és társadalmi aspektusú elemzésre, valamint a helyi sajátosságok okainak feltárására koncentrálni. Ezt a hiányérzetet csak erősítik a sűrűn előforduló szerkesztési hibák, illetve az időnként vitatható szakmai szóhasználat (roma „agglomerációk”, illetve ezek „egybeolvadása”).

MOLNÁR JÓZSEF, CSERNICKÓ ISTVÁN és BRAUN LÁSZLÓ írásában szintén olyan térség jelenik

meg, Kárpátalja, amelynek roma lakosságáról hazai berkekben nem sok információnk van. A cigányság számának becslése mellett nagy szerepet kap a romák nyelvhasználati jellemzőinek taglalása, az itt mutatkozó területi szegmens értelmezése. Az oktatási adatok, illetve a romák által is látogatott iskolák tannyelvének mint tényezőnek a vizsgálatba történő beemelésé pedig új színfolttal gazdagítja a romakutatás palettáját. Egyúttal rávilágít arra, hogy a hazai folyamatok (a cigány tanulók arányának gyors növekedése az alapfokú oktatási intézményekben) a határon túli régiókban is érvényesülnek.

PÁLÓCZI ÁGNES és KOZMA GÁBOR a foglalkoztatás- és szociálpolitika szemszögéből vizsgálja az északkelet-magyarországi cigányságot. Az eddigi, alapvetően demográfiai megközelítésű tanulmányok mellett feltétlenül fontos e téma kibontása is. A szerzők számos saját eredményt vonultatnak fel, bár ezeket érdemes lett volna jobban kidomborítani, illetve a téma jellege megkívánta volna konkrét interjúrészletek közlését is. A szerzők ugyanakkor a cigányok aránya és a szociális kiadások közötti összefüggés feltárásával gyakorlatilag egy új társadalomföldrajzi „mutatót” alkottak, amelyet kétségkívül jól lehet majd alkalmazni a későbbi romakutatásokban is.

A tanulmányok sorát JÁSZ ERZSÉBET folytatja, aki a cigányság oktatási helyzetéről ír. A téma aktualitása megkérdőjelezhetetlen, mivel hazánkban a többségi és a kisebbségi oldal is egyetért abban, hogy a munkahelyteremtés mellett a romák oktatási-képzettségi szintjének emelése vezethet leghatékonyabban a cigányság életkörülményeinek a javításához. A szerző nagyon jó érzékkel mutatja be az oktatás szerepét a diszkrimináció többség-kisebbség viszonyában. A területi szegmens (települések közötti differenciák) és a romák nézőpontjának ismertetése tovább emeli a tanulmány szakmai színvonalát, amelynek zárásaként a tanulmány szerzője felhívja a figyelmet az oktatási gyakorlatban már meglévő vagy később megteremthető pozitív példákra is.

PÁSZTOR ISTVÁN a romák részvételéről értekezik a vizsgált települések civil és politikai életében. Minden bizonnyal ez az a téma, amellyel a hazai romakutatás mindmáig a legmostoháiban bánt. A szerző törekvése azonban nem csak emiatt méltányolható, hanem a kutatást végigkísérő módszertani elv okán is: az eredmények között a települési és a roma nemzetiségi önkormányzatok véleménye egyaránt szerepet kap. A két nézőpont közötti eltérések, illetve a két

önkormányzat közti párbeszéd elemzése több értékes adalékkal szolgál. A tanulmányban világosan kirajzolódik (ahogy a megelőző írások is utaltak már rá), hogy a romák a többségi társadalom irányából tapasztalt diszkriminációt jóval nagyobb mértékben teszik felelőssé jelenlegi helyzetükért, s a két oldal közötti véleménykülönbség igazából csak ebben az egy kérdésben mutatkozik meg egyértelműen. PÁSZTOR ISTVÁN írása ugyanakkor formailag eltér a kiadvány többi részétől, a szerkesztési hibák mellett a gyakran fellelhető szó- és önméltléseket, illetve a fogalmazásbeli pontatlanságokat is érdemes lett volna „kigyomlálni” a szövegből.

A záró tanulmány SÜLI-ZAKAR ISTVÁN munkája, amelyben a cigányság társadalmi integrációjának akadályait elemzi. A nagy háttér munkát sejtető írás az integráció belső (alacsony iskolázottság, elhúzóóó demográfiai robbanás, rossz egészségi helyzet stb.) és külső (munkanélküliség, diszkrimináció, szegregáció stb.) korlátainak részletezése mellett felhívja a figyelmet a roma társadalom heterogenitására. Rávilágít, hogy a hazai döntéshozóknak realizálniuk kell: Magyarországon több roma csoport él egymás

mellett (romungró, oláh cigány és beás), amelyek az integráció eltérő fokán állnak, életkörülményeik és életszínvonaluk komoly különbségeket mutatnak, s ezen különbségek figyelembe vétele nélkül nem beszélhetünk sikeres cigánypolitikáról. A tanulmányban számos előremutató módszer és ábra kap helyet (pl. a roma háztartások számának településen belüli növekedése), ugyanakkor időnként egész oldalak ismétlődnek változtatás nélkül (kétszer, de akár háromszor is), ami olvasás közben elég zavaró, illetve indokolatlanul hosszívá nyújtja a szöveget.

Összességében a kiadvány számos új ismerettel gazdagítja a kárpát-medencei romakutatást, illetve komoly szakmai munkáról ad tanúbizonyságot. Célját viszont akkor érte volna el igazán, ha a hazai viszonyok mellett többet tudunk meg a romák határon túli helyzetéről is, főként Erdély kapcsán. Ezen felül – a kötet esetleges bővített, további eredményeket bemutató kiadását megelőzően – nagyon fontos lenne a szöveges részek, illetve az ábrák tartalmi és formai egységesítése és olvasószerkesztése.

BALIZS DÁNIEL

DUSEK TAMÁS – KOTOSZ BALÁZS:

Területi statisztika

Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016, 285 p.

A társadalmi és gazdasági folyamatok részletes statisztikai elemzése a térbeliség bekapcsolásával nyerhet igazán értelmet és az ehhez kapcsolódó tudományos és gyakorlati kérdéseket szükséges valamilyen metódussal is vizsgálni. A hazai szakirodalomban számos hagyományos matematikai statisztikai tankönyv és ezek szoftvercsomaghoz kötött oktatóköteteteivel találkozhatunk. Azonban a területi statisztikai eszköztár modern térelméleti megalapozottsággal történő bemutatása még teljesebbé tehetné a hazai szakirodalmat. Ennek a hiátusnak a betöltésére vállalkozott a szerzőpáros, amikor elkészítette e könyvet.

A „Modern regionális tudomány” könyvsorozat, amelybe jelen kötet is tartozik az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg. A sorozatban eddig 10 kötet látott napvilágot, ennek legfrissebb példánya a LENGYEL IMRE sorozatszerkesztő nevével fémjelezett, DUSEK TAMÁS és KOTOSZ BALÁZS szerzőpáros által jegyzett „Területi statisztika” című tudományos munka. A könyv 10 fejezetet tartalmaz, terjedelme 285 oldal. Az

1., 6., 7., 8. 9. fejezet és részben a 2. és 10. fejezet DUSEK TAMÁS, míg a többi KOTOSZ BALÁZS munkáját dicséri.

A könyv bevezetésében a szerzők röviden áttekintik a korábban hasonló témakörben megjelent főbb nemzetközi és hazai köteteket, valamint kiemelik az ezekben felmerülő szakmai hiátusokat. Ilyen például a módosítható területi egység problémájának nem megfelelő tárgyalása vagy a hagyományos statisztikai módszerek szimpla illusztrációjának dominanciája a szakművekben. Ezáltal kellően megalapozzák jelen munkájuk hiánypótló voltát.

Ezután a logikusan egymásra épülő fejezetekből az első a területi statisztika alapkérdéseivel, alkalmazási területeivel, valamint az adatok területi jellegéből adódó kérdések tárgyalásával foglalkozik. A második fejezet logikusan tovább vezeti a kötet elején felvetett elméleti és módszertani problémák kezelését. Megjelennek a hagyományos statisztikai standardizálás, következtetésemélet és hipotézisvizsgálat kérdéskörei. A fejezetek rávilágítanak arra, hogy miért